

**CULTURAL-ARTISTIC AND TOWN PLANNING HERITAGE OF MEDIEVAL DUBNO IN THE
CULTURAL SPACE OF THE 21ST CENTURY****Gladyshev Artur**, Graduate student of the Faculty of History and Philology,
International University of Economics and Humanities
named after academician Stepan Demianchuk, Rivne

The article is devoted to the peculiarities of the formation and urban planning of the medieval town called Dubno, and its place in the context of the world's 21st-century culture. The study provides information on the development and building of the settlement called «Duben» in the 10th century and which was a part of the Ancient Rus according to the chronicles, and on the development of the Slavic settlements which increased due to its appropriate geographical location. The study systemizes the development of ancient cities and settlements which were included in its structure and citizenship before they were destroyed by Mongol-Tatars. Also, it proves that the ancient settlement was one of the developed cities of Volyn Land.

Key words: city planning, Middle Ages, Dubno, Povchanske plateau, the tale of bygone years, settlement, hill fort, habitation.

UDC 94 [367 477.81] «IX – XII»

**CULTURAL-ARTISTIC AND TOWN PLANNING HERITAGE OF MEDIEVAL DUBNO
IN THE CULTURAL SPACE OF 21ST CENTURY****Gladyshev Artur**, Graduate student of the Faculty of History and Philology,
International University of Economics and Humanities
named after academician Stepan Demianchuk, Rivne

The aim of this work is to investigate the establishment and development of the Old Russian city Duben and its place in the culture of the XXI century.

Research methodology. Eight main publications and records in the archaeological research of Dubno and its region were examined for this topic. The overview of the development and construction of the Old Russian ancient settlements was taken as a keystone.

Findings. It was investigated that the Old Russian city Dubno was one of the developed centers of Volyn in the XII – at the beginning of the XIII century. There was a large volost in its subordination; the evidence of this is an archeological exposure and investigation of the ancient settlement and its neighborhood. Owing to its successful natural geographical distribution at a full-flowing river, the structure of settlement was developed well ahead of the foundation of the city. No less important reason why Dubno became a developed political centre is the depletion of the near-by fortified settlements and sites. Like the rest of the cities Duben was closely connected with its outskirts, which provided products, materials and other tangible economic things. With the expansion of Christianity on the territory of historical Dubno its literacy, Christian culture and art were developed. Tracing the evolution of the annalistic city Dubno, we have a possibility to know more about its development, connection with other cities of that period, and its place and role among the ancient cities of Volyn, which became a part of the Kingdom of Galicia – Volhynia at the end of the XIII century.

New discovery. This article shows that the Old Russian city Dubno was much more developed than it is believed.

Practical significance. Other investigators can find the information from this article useful for their further research. It will help them in the study of not only Dubno but also of other Old Russian cities of southern and western Ancient Rus.

Key words: city planning, Middle Ages, Dubno, Povchanske plateau, the tale of bygone years, settlement, hill fort, habitation.

Надійшла до редакції 6.12.2016 р.

УДК 780.633.14;398.1(477);821

**ДЗВОНАРСЬКА КУЛЬТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ ГАЛИЦЬКОМУ МУДРОСЛІВ'І,
ЗГРОМАДЖЕНОМУ ТА ПОЯСНЕНОМУ І. ФРАНКОМ****Кіндратюк Богдан Дмитрович**, доктор мистецтвознавства, професор,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ
bohkind@ukr.net

Показано відображення складових дзвонарської культури в унікальному шестикнижжі – «Галицько-руських народних приповідках», які зібрав, впорядкував і пояснив учений-позитивіст І.Франко. Вони засвідчують шанобливе ставлення українців до музики дзвонів, їхнє возвеличення та віру в магічну дію. Показ образів дзвонів і дзвонінь, що мають особливий сакральний чи світський смисл, переконує в широкому відлунні складових дзвонарства у мовній картині світу українців, їх етнокультурі.

Ключові слова: дзвонарська культура, І.Франко, українське галицьке мудрослів'я, приповідки, приказки, жарти, прокльони.

Постановка проблеми. Пропагування відомостей з такого нового напрямку в українській гуманітаристиці як кампанологія та відзначення 160-річчя народження І.Франка (1856-1916 рр.) стали першопоштовхом до написання статті. Про нього, як генія та будителя нації, знаємо чимало, але чи всім відомо про широке відображення в його творчості складових дзвонарської культури? Водночас сподіваємося, що стаття сприятиме кращому засвоєнню соціально-мистецького досвіду І.Франка, глибшому розумінню українського суспільства 80-90-х рр. XIX ст., особливо ж у Галичині як запоруки зміцнення основ духовного храму кожного.

Останні дослідження та публікації. Що слугувало розвитку дзвонарської культури в різні періоди української історії? Як вироблялися дзвони в Україні й де їх розміщували? Яке місце посідала їх музика в щоденному житті народу? Яку роль відігравало використання образів складових дзвонарської культури в прозовій і поетичній творчості? На ці та й інші питання допитливий читач знайде відповіді в монографії «Дзвонарська культура України» [5].

Закономірно, що на згадані запитання допомагали відповідати відомості, отримані в результаті звернення до вивчення наукової [9-11] та літературної діяльності Каменяра [5, 544-600]. Зокрема, він як фольклорист видав унікальне шестикнижжя – *Галицько-руські народні приповідки* (три томи, шість книг). Згадана енциклопедія духовності українців-галичан, «шестикнижний корпус народного мудрослів'я та дотепу, скристалізований у прислів'ях, приказках та ін. жанрових формах фольклорної малої прози – малої за формою великої за сенсом, явище світової культури, скарб неоціненний» [4, 5] потребує свого окремого вивчення на предмет узагальнення там складових дзвонарства.

Мета статті: розкрити відображення складових дзвонарської культури в праці «Галицько-руські народні приповідки», зібраних, упорядкованих і пояснених ученим-позитивістом І. Франком.

Виклад матеріалу дослідження. У народній культурі як феномені колективної творчості, що включає надбання різних епох засвідчено шанобливе ставлення українців до дзвонів і дзвонів, їх восхвалення та віру в магічну дію. Сутність цих великих ударних самозвучних інструментів із групи ідіофонів відображає приповідка: *Дзвін, то голос Божий* [1; 764]. Тому відзначається головне призначення дзвонів: *Дзвін до церкви кличе!* [1; 764], *Дзвін людей до церкви скликає* [3; 698]. Щоправда, як зауважив І.Франко, коли казали подібні вислови в розширеному вигляді: *Дзвін до церкви скликає, а сам у ній не буває*, то висловлювали міркування «про всяких фарисеїв, що все мають на устах Боже ім'я та моральні принципи, а самі живуть брехнею і людською кривдою» [1; 764].

Ще з княжого часу поцінювали звучання добрих дзвонів. Люди в усі часи вірили в силу дії вміло виготовленого дзвона. Про невдало відлитий дзвін могли сказати, що *Дзвін має голос як розбитий горнець* [1; 764]. Водночас у знаного фольклориста знаходимо пояснення, що саме заміняє дзвони в мусульман: вони мають спеціального церковного слугу – муедзина, який із мінарету, збудованого біля кожного храму, п'ять разів на добу викликає похвалу Аллахові й закликає «вірних до молитви. Сей оклик заступає у них місце дзвонів» [8; 94].

Закономірно, що в приповідках галичан також знайшов відображення звичай дзвоніння в одному з найбільш урочистих місць богослуження – на «Достойно»: *Ще тобі не дзвонили на «Достойно»*. У спілкуванні вислів використовували для відзначення того, що співрозмовник ще не доріс до цієї гідності або він не має повних прав у громаді [1; 766]. На заклик дзвонів старші за віком люди швидше від інших відгукувалися: *Дзвін лише бам, а дід уже там*. Щоправда, І.Франко пояснював цю приповідку так: «Жебраки стягаються на всякі врочисті богослуження, відпусти та ярмарки» [1; 764].

Дзвоніння символізувало блискавичну звістку, чутку, що розходить моментально: *Як у дзвін ударив* [1; 765]. Особливу силу гучності й відповідно значимість мали великі дзвони, якими церковні громади завжди пишалися. Адже такі музичні інструменти видавали особливо низькі та багатообертонні, благовісні благодіючі й приємні християнам звучання. Відливання цих ударних музичних інструментів потребувало чимало коштів для завжди дорогої дзвонівної бронзи. Важливість подібних дзвонів відображена в низці народних поетичних мініатюр, які допомагали формувати образні висловлювання: *То великий дзвін, що як задзвонить на Великдень, то аж до другого Великоднї гуде*. Так кажуть про завзяту людину, яка одного разу ображена, ще довго сердиться (переказ про такий великий дзвін жив серед людей; цю розповідь, як відзначав І.Франко, прикладали то до якогось дзвона в Києві, то у Львові чи ще десь [1; 765]). *На що тото в великий дзвін дзвонити?* (навіщо розголошувати таку неприємну, соромну справу?) [1; 765]. *За великим дзвоном малих не чути* (коли на людину спадає якесь чимале лихо, то вона забуває про буденні, дрібні прикраси) [1; 764].

Дзвонами сповіщали про смерть парафіянина: *Дзвін кличе: нині моє, завтра твоє* [1; 764]. Люди образно тлумачили похоронні дзвоніння: *Дзвін каже на погребі: бамбілю, бамбілю, з гостини до дому на вічну дорогу* [1; 764]. Особливе биття в один дзвін або його крису (стінку, плащ, нижній край чаші цього інструмента) відобразила приповідка: *Дзвонить як по вмерлому* [1; 766]. Бачимо, що дослідник зауважив особливе дзвоніння – подзвін, коли, зазвичай, б'ють в один бік корпусу ідіофона та, як правило, у повільному темпі.

В усній народно-поетичній творчості спостерігаємо особливий акцент на звучання дзвонів чи їхню відсутність: *Ані дзень, ані кукуріку*, тобто, тлумачив І.Франко, «не добудеш із него ніякого слова, ніякого звука» [1; 30]. Отже, люди не лише відзначали силу голосу дзвонів, а й виділяли їх індивідуальні особливості. Парафіяни розрізняли звук окремих дзвонів і їхньої сукупності. Биття в усі дзвони означало здебільшого якусь надзвичайну подію: *Вже у всі дзвони передзвонили*, інакше кажучи, «справа стала вже загальною голосною, про се вже всі знають» [1; 763].

Добре бити у дзвони відповідно до канонів і місцевих звичаїв – нелегка справа. Окрім спеціальних здібностей, церковні музиканти мусили мати силу волі й почуття відповідальності за доручену справу. Адже треба

було, незважаючи на пору доби чи погані погодні умови, недобре самопочуття тощо, завжди вчасно підніматися на дзвіницю й творити належні музичні побудови-композиції. Тому дзвонарям-початківцям іноді мовили: *Як дзвониш, то дзвони, а не, то дзвонів не дражни* («так казав, як дізнався дослідник, старий паламар до хлопців, що взялися дзвонити, а не вміли гаразд» [3; 552]).

Зауважимо, що серце (било, язык) дзвона виготовляли, як правило, з дешевшої та міцнішої сталі, менш крихкої, аніж дзвоновий сплав. Тому воно майже ніколи не отримувало тріщин. Це дало можливість створити вислів на взірць: *То вже би далі у дзвона серце пукло!* Так оповідала людина, як повідомили І.Франкові, доведена до розпуки якимись лихими пригодами чи переслідуванням [1;765].

Віра в магічну дію дзвона спонукала сільські громади з давніх часів утримували в себе Градівника (Градбура, Хмарника) і навіть платити йому за відвернення бурі, граду. Серед засобів, що використовувалися, було биття в потрібний момент у дзвони. З появою перед селом небезпечних хмар Градівник піднімався на дзвіницю та дзвонив. Такий звичай відобразився у фольклорі: *Дзвонит як на градову тучу* [1; 766]. І.Франко, розтлумачуючи приповідку, зауважував, що вона означає голосне, сильне дзвоніння, крик на гвалт і ґрунтується на вірі в можливість розсіювання, «розбиття» дзвоніннями градових хмар [1; 766]. (Умовою перемоги над бурями й грозами з градом, як підтверджують результати спостережень М.Кофеля, є початок ударів у великий дзвін за 10-15 хв до початку грози, а також пряма видимість її хмар із дзвіниці [6; 18]).

Розповсюдженість годинникових дзвонів, їх гучне позначення плину часу відобразились і в приповідці: *Він так як дзитар: инакше показує, а инакше б'є*. Її промовляли тоді, коли хотіли відзначити фальшивість когось, його двоякість [1; 766]. Жартуючи на тему суперечностей, яка вже виходить із різних відтінків у значенні слова «бити» стосовно годинника, говорили: *Дзитар б'є, а нікого не заб'є; за що ж його вішьот?* [1; 767].

Низка прислів'їв і приказок відобразила використання разом із дзвоном такого його попередника, як було (дерева)ний брусок, товста дошка різних розмірів), а також різновидів: *Я у дзвін, а він у калатало* (тобто хтось каже одне, а його співрозмовник інше пояснює) [3; 552]. Про архаїчний звичай бити при похоронах у біла зберіг згадку гуцульський фольклор: *Вже по нім віддзвонили тай переклепали*. Цю приповідку, як встановив І. Франко, говорили «про якогось не дуже симпатичного покійника, що недавно вмер, мовляв: уже його нема, не встане більше» [1; 313]. Далі зауважує, що «останнє слово, ужите в подібнім значінню також Федьковичем ..., натякає на старий звичай бити по померлому в клепаля, не в дзвони» [1; 313].

У багатьох приповідках згадка про дзвін і дзвоніння є не стільки конкретним історичним фактом, а радше метафорою, яка засвідчує популярність дзвонів, їх щоденне звучання (хоча не є винятком те, що певні події були інспіровані). Приміром, вислів: *Вже той дзвін реве, що воли й корови бере* [1; 763] передає, як установили ще в ХІХ ст. збирачі прислів'їв і приказок, існування терміну складання князеві данини в натурі. Цей речинець звався *поволівциною*. Він, як вважала частина дослідників, оповіщався вічовим дзвоном [7; 420]. Щоправда, І.Франко припускав, що речинець складання данини оголошували двірським дзвоном [1; 763]. Однак, могло бути й так, що цими висловами люди передавали своє обурення з приводу здириництва тих слуг, які своїми криками («ревінням») спонукали швидше здавати їх вельможі данину. Ще побутував звичай, що хто в неділю не приходив до церкви, то мусив давати вівцю, телицю або вола. Очевидно, почувши в цей день дзвоніння, люди говорили такі приповідки [7; 420].

Часто із дзвонами й дзвоніннями зіставляли предмети, дії, мовлення людини. Останнє допомагало відзначити її добре здоров'я, красу голосу, його тембр і звучність, або впадіння з дзвоном служило способом кепкування. Коли хотіли, приміром, натякнути, що чиясь кар'єра закінчиться скандалом, то пророкували: *Будут тобі ще бздинами дзвонити* [1; 766]. Порівняння з таким великим ідіофоном допомагало краще відзначити звучання низького чоловічого голосу: *Чим більший дзвін, тим грубший голос* (так говорять про товстих співаків, які, як правило, співають басом) [1; 765]. У той самий час зауважували протилежне: *Чим менший дзвінок, тим тонший голосок* (у меншого співака голосніше лунає голос) [1; 765]. Відповідно вислів: *Дзвінок голосний!* [3; 552] став засобом відзначення швидкого поширення між людьми пліток. Людину, яка любить хвалити себе, могли характеризувати: *Голосний то дзвінок* [1; 765]. За спостереженням І.Франка, «у поляків і чехів ся приповідка маєть у ширшій формі: *Głośny dzwonek, zła sława*» [1; 765]. Коли будь-хто не робив те, що треба, то йому радили й не хвалитися: *Кол-сь не дзвонив, то й не калатай* [1; 766]. Але для підтвердження обізнаності в тій чи іншій справі могли сказати: *І я дзвонив на тоту відправу* (богослуження – Б. К.), тобто «давно говорив про се, ширив сю думку» [1; 766].

Побутувала метафорична згадка про дзвоніння в прокльоні: *А дзвонив бис зубами!* Тобто, щоб ти змерз або перелякався та стукав зубами [1; 765]. Поряд із цим використовували інше прокляття: *А дзвонило би ти в вухах!* Так передавали побажання, як тлумачив його І. Франко, «щоб ти захорював на гарячку» [1; 765]. Водночас, коли казали *Дзвонит ми в вухах*, то це вважали за віщування «якоїсь новини, доброї або лихої, відповідно до того, в котрім вусі дзвонить» [1; 766]. Усе ж серед прокльонів найсильнішим був, певне, такий: *Бода-с не чув дзвона!* Так кляли такому, хто недочував або на докір, чому не зробив того, що йому веліли [1; 763]. У формі афоризму звучала погроза ледачій дівчині: *Будеш ти ще від великого дзвона посторонком брати* [1; 763], тобто шмагана шнуром. «Давнійше, як зауважував І.Франко, був у Дрогобичі звичай, що дівчину, яка привела нешлюбну дитину, били по голім задку в неділю біля церкви посторонком від великого дзвона, ще до того три дні перед тим моченим у соляній воді» [1; 763].

Віддавна слово *дзвін* розумілося як щось міцне, сильне, звучне, таке, що зміцнює дух, оздоровлює. Його використовували як образ-символ. Він не тільки ніс ідею оберега, захисту від нещастя, загибелі, а й кликав до боротьби проти ворогів, сприяв оздоровленню нації. Не випадково, що характерні особливості цих ударних

музичних інструментів дали назву багатьом літературним творам, друкованим виданням в Україні. Так, ще 1878 р. М.Павлик завдяки активній допомозі І.Франка у Львові видав збірку *Дзвін* як неперіодичне продовження забороненого цензурою журналу *Громадський друг*. Згодом цю традицію підтримали інші діячі літератури. У Львові в 1890-1914 рр. під назвою *Дзвіночок* видавали при активній допомозі І.Франка ілюстрований часопис для дітей. У Женеві П.Куліш опублікував 1893 р. свою збірку. В Одесі виходив 1905 р. літературно-мистецький журнал *Звон*. Видавнича спілка *Дзвін* В.Винниченка, Ю.Тищенко й Л.Юркевича, заснована 1907 р. у Києві, теж випустила збірку під такою назвою, а в 1913-1914 рр. так називався журнал, який виходив щомісяця; у 1919-1921 рр. фірма *Дзвін* у Відні надрукувала збірку літературних творів В. Винниченка. Органом Української народної партії в 1923-1924 рр. була газета *Дзвін*, що виходила двічі на тиждень. З такою назвою у Львові щомісяця публікують часопис Спілки письменників України (заснований 1940 р. під назвою *Література і мистецтво*, у 1951-1989 рр. – *Жовтень*, а з 1990 р. перейменованій на *Дзвін*). Щомісячний літературно-науковий журнал *Дзвони*, фінансований митр. А.Шептицьким, виходив там само в 1931-1939 рр. Цей журнал публікував *Бібліотеку Дзвонів*. Тобто літературні твори й збірки з такими назвами не тільки привертала увагу до дзвонів і дзвонінь, а й самі сприяли зміцненню духовного здоров'я українців і продовжують це робити нині. Назву *Дзвін* має газета Тернопільського обласного товариства *Меморіал*; на Закарпатті вже проведено VI міжнародний дитячо-юнацький мистецький конкурс *Срібний дзвін*. З Івано-Франківська радіо *Дзвони* передає щодня на хвилі 105,8 FM добірну українську та зарубіжну музику, всеукраїнські й місцеві новини, корисні відомості тощо.

Висновки та перспективи подальших студій. Науковий і літературно-мистецький доробок ученого-позитивіста І.Франка, зокрема зібране, упорядковане й пояснене ним українське мудрослів'я в багатотомному виданні «Галицько-руські народні приповідки» допоміг не лише розширити історіографію та коло джерел вивчення дзвонів і дзвонарського мистецтва України, а й висвітлити глибоке вкорінення дзвонарства в життя народу. Зокрема, осмислити нові погляди на історію появи дзвонів і розвитку їхньої музики; розглянути факти, що підтверджують побутування бил, дзвінків ще в дохристиянській Русі-Україні; краще охарактеризувати уставні засади дзвоніння та функціонування різного биття в біла, клепапа і дзвони в церковному обряді й світському житті; привертати увагу до потреби дотримання канонічного застосування цих ідіофонів; зачаруватися прикладами з життя й діяльності дзвонарів; показати образи дзвонів, їх музики як феноменів, що мають особливий сакральний чи світський смисл і відповідно знайшли широке відлуння у мовній картині світу українців, їх етнокulturі.

Наступні наукові розвідки стосуватимуться вивчення образів дзвонів і дзвонінь у чотиритомнику І.Франка «Студії над українськими народними піснями». Доповнення зібраним матеріалом відомостей із наукових, прозових і поетичних творів Каменяра як важливих джерел кампанології та систематизація в окремій праці принесе чималу користь у поглибленні уявлень про дзвонарську культуру України, високодуховне життя її народу.

Список використаної літератури

1. *Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т.* / [зібрав, упоряд. і пояснив Др. І. Франко] : 2 вид. – Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. – Т. 1: А – Діти. – 832 с.
2. *Галицько-руські народні приповідки.* – Т. 2 : Діти – П'ять. – 818 с.
3. *Галицько-руські народні приповідки.* – Львів, 2007. – Т. 3 : Рабунок – Ячмінь. – 699 с.
4. *Денисюк І. Exedi monument... (Гораций: Я пам'ятник створив)* / І.Денисюк // Галицько-руські народні приповідки. – Т. 1. – Львів, 2000. – С. 5–7.
5. *Кіндратюк Б.* Дзвонарська культура України : монографічне дослідження / Б.Кіндратюк ; [наук. ред. Ю.Ясіновський]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В.Стефаника, 2012. – 898 с. – (Історія української музики: Дослідження. Вип. 19 / Ін-т українознавства ім. І. Крип'кевича НАН України).
6. *Кофель М.* Загадки та таємниці впливу звука церковного дзвона на стихійні лиха: бурі, грози з градом / М.Кофель. – Ужгород : ВАТ «Патент», 2005. – 32 с.
7. *Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми* / [упоряд. М.Пазяк]. – Київ : Наук. думка, 1991. – 440 с. – (Укр. нар. творчість).
8. *Франко І.* Коваль Бассім. Арабська казка / І. Франко // Франко І. Збір. тв. : у 50 т. – Т. 5 : Поезія / [ред. Ф.Погребенник ; упоряд. та комент. М. Гончарук, Ф. Погребенник]. – Київ : Наук. думка, 1976. – С. 90–200.
9. *Франко І.* Вірші Степана Шепедія // Записки НТШ. – Т. XI / [ред. М.Грушевський] / І. Франко. – Львів, 1896. – С. 2–3.
10. *Шепедій С., о.* Історієстих [про будівництво церкви в Опірці] / [ред. І.Франко] / С. Шепедій // Записки НТШ. – Т. XI / [ред. М. Грушевський]. – Львів, 1896. – С. 3–7.
11. *Шепедій С., о.* Історієстих [про відливання] кимвала в Опорі / [ред. І.Франко] / С. Шепедій // Записки НТШ. – Т. XI / [ред. М. Грушевський]. – Львів, 1896. – С. 7–11.

Reference

1. *Halyc'ko-rus'ki narodni prypovidky: v 3 t.* / zibrav, uporiadkuvav. i poiasnyv Dr. I. Franko: 2 vyd. – L'viv : Vydavnytcy centr LNU im. I. Franka, 2006. – Т. 1: А – Dity. – 832 s.
2. *Halyc'ko-rus'ki narodni prypovidky.* – Т. 2: Dity – Piat'. – 818 s.
3. *Halyc'ko-rus'ki narodni prypovidky.* – L'viv, 2007. – Т. 3: Rabunok – Iachmin'. – 699 s.
4. *Denysiuk I. Exedi monument... (Horacii: Ia pamiatnyk stvoryw)* / Ivan Denysiuk // Halyc'ko-rus'ki narodni prypovidky. – Т. 1. – С. 5–7.

5. **Kindratiuk B.** Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy : monohrafia / Bohdan Kindratiuk ; [nauk. red. Jurii Jasinowskyi]. – Ivano-Frankivs'k : Vyd-vo Prykarp. nac. un-tu im. V. Stefanyka, 2012. – 898 s. – (Istoriia ukrains'koi muzyky: Doslidzhennia, vyp. 19 / In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy).
6. **Kofel' M.** Zahadky i taemnythi vplyvu zvuka cerkovnoho dzvona na stychiini lycha: buri, hrozy z hradom / Mykola Kofel'. – Uzhhorod : VAT «Patent, 2005. – 32 s.
7. **Prysliv'ia ta prykazky: Vzaemny mizh liud'my** / [uporiad. M. Paziak]. – Kyiv : Nauk. dumka, 1991. – 440 s. – (Ukr. nar. twvrtchist').
8. **Franko I.** Koval' Bassim. Arabs'ka kazka / Ivan Franko // Franko I. Zibrannia tvoriv: v 50 t. – T. 5: Poezia / [red. tomu F. Pohrebennyk; uporiad. i koment. M. Honcharuk, F. Pohrebennyk]. – Kyiv : Nauk. dumka, 1976. – S. 90–200.
9. **Franko I.** Virshi Stepana Shepedia // Zapysky NTSH. – T. XI / [red. Mychailo Hrushevs'kyi] / Ivan Franko. – L'viv, 1896. – S. 2–3.
10. **Shepedii S.**, o. Istoriostykh [pro budivnyctvo cerkvy v Opirtsii] / [red. I. Franko] / Stepan Shepedii // Zapysky NTSH. – T. XI / [red. Mykhailo Hrushevs'kyi]. – L'viv, 1896. – S. 3–7.
11. **Shepedii S.**, o. Istoriostykh [pro vidlyvannia] kymvala v Opori / [red. I. Franko] / Stepan Shepedii // Zapysky NTSH. – T. XI / [red. Mykhailo Hrushevs'kyi]. – L'viv, 1896. – S. 7–11.

ЗВОНАРСКАЯ КУЛЬТУРА В УКРАИНСКОМ ГАЛИЦКОМ МУДРОСЛОВИИ, СОБРАННОМ И ОБЪЯСНЕННОМ И. ФРАНКОМ

Киндратиук Богдан Дмитриевич, доктор искусствоведения, профессор,
Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника, г. Ивано-Франковск

Раскрыто отображение составных звонарской культуры в уникальном шестикнижьи – «Галицько-руських народних приповідках», которые собрал, систематизировал и объяснил ученый-позитивист И.Франко. Они свидетельствуют об уважительном отношении украинцев к музыке колоколов, их возвеличению и веру в магическое влияние. Образы колоколов и звонов, что имеют особенную сакральную или светскую сущность, убеждает в широком отображении составных звонарства в языковой картине мира украинцев, их этнокультуре.

Ключевые слова: звонарская культура, Иван Франко, украинское галицкое мудрословие, пословицы, шутки, проклятия.

BELL-RINGING CULTURE IN UKRAINIAN GALICIAN WISE SAYINGS, COMPILED AND EXPLAINED BY IVAN FRANKO

Kindratiuk Bogdan, Doctor of Art Criticism, Professor, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

The article reflects the components of bell-ringing culture in Ukrainian Galician wise sayings, compiled and explained by scientist and positivist Ivan Franko in the unique hexalogy «Galician and Ruthenian folk bywords». They confirm a respectful attitude of Ukrainians to the bells, sacral and secular bell-ringing, glorification and faith in their magic effect. Images of bells and bell-ringing with special sacral or secular nature convince in thorough reflection of bell-ringing components in the language world picture of Ukrainians, in their ethnic culture. Scientific, literary and artistic heritage of Kamenyar expanded historiography and range of sources for Ukraine's bell-ringing research.

Key words: bell-ringing culture, Ivan Franko, Ukrainian Galician wise sayings, proverbs, adages, jokes, curses.

UDK [780.633.14;398.1(477)] (821)

BELL-RINGING CULTURE IN UKRAINIAN GALICIAN WISE SAYINGS, COMPILED AND EXPLAINED BY IVAN FRANKO

Kindratiuk Bogdan, Doctor of Art Criticism, Professor, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

The aim is to show reflection of bell-ringing culture of the unique six-book work – «Galician-Ruthenian folk proverbs», collected, compiled and explained by Ivan Franko.

Research methodology. Propaguing of this new interdisciplinary direction in ukrainian humanitarian science, such as campanology, and feedbacks for 160-th anniversary of Ivan Franko, ukrainian literature genius, were the main motives to write this article.

Results. Scientific and literature heritage of Ivan Franko has expanded the range of sources and historiography studies about bells and bell-ringing art of Ukraine. The history of bells and the emergence of bell-ringing were supplemented by new data views; confirmed the wide historical existence of beats, calls, even in pre-Christian Russia-Ukraine; mentioned cultural phenomena of beats, bells, in the church ritual and secular life; shown the examples of bell-ringers common activity; shown imagination of bells and their music as phenomena that have special sacred or secular meaning and therefore widely echo in Ukrainians culture broadcasting, ethnic culture.

Novelty. The study of Ivan Franko's legacy, including his collection of «wise folk proverbs» expands our idea of Ukrainian bell-ringing art contemporary culture components, the widespread existence of bells and bell-rings.

The practical significance. It was shown that the images of bells and their music as a phenomenon with a special sacred and secular meaning, were widely reflected in the Ukrainian society world-view, either ethnic culture.

Key words: bell-ringing culture, Ivan Franko, beats, bells, Ukrainian Galician wise folk proverbs, jokes, curses.

Надійшла до редакції 22.11.2016 р.

УДК [378.6.096:7] (477-25)НАОМА

**ВПЛИВ РЕФОРМ 1920–1930-х рр. НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙСТЕРНІ
МОНУМЕНТАЛЬНОГО ЖИВОПИСУ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВА**

Пилипенко Іван Якович, професор кафедри живопису та композиції,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ
kafedra.tim@gmail.com

Розглянуто перший етап історії майстерні монументального живопису (1917-1935 рр.), розкрито значення реформ, що їх зазнала Академія, для існування спеціалізації художників-монументалістів, виявлено вплив реформ на зміст програм, навчальних планів та методів викладання. Виявлено, що 1920-ті рр. позначені творчими і педагогічними експериментами, пошуками методики викладання композиції, рисунку, живопису, інших фахових дисциплін. Перші півтора десятиліття існування Академії вирізнялись домінуванням монументального мистецтва. Проаналізовано процес уніфікації в освітній галузі, що завершився (1934 р.) упровадженням єдиної програми Всеросійської академії мистецтв. Окрему увагу зосереджено на діяльності педагогів фахових дисциплін.

Ключові слова: майстерня монументального живопису, реформи, методи викладання.

Постановка проблеми. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) готується відзначити 100 років від дня заснування Урядом УНР Української академії мистецтва (УАМ). Грудень 1917 р. став часом утворення першого в історії України вищого мистецького навчального закладу, початком формування новітньої школи монументального мистецтва. Ретроспективний аналіз процесів, що від відбувалися в національній художній освіті в контексті проведених в 1920-1930-х рр. реформ, дозволяє критично оцінити їх наукове і практичне значення, провести пошук можливих шляхів вдосконалення, збагачення змісту організаційно-педагогічного і творчого досвіду мистецької підготовки майбутніх фахівців, зокрема, художників-монументалістів. Дослідження маловідомих сторінок історії майстерні монументального живопису становить науковий інтерес, адже дозволяє вивчити досвід викладачів, виявити основи їхньої індивідуальної педагогічної системи, невіддільної від особистих мистецьких концепцій, здійснити аналіз процесів, що відбувалися в перші десятиліття існування вищої художньої школи з огляду на реформи в мистецькій освіті. В цьому полягає актуальність даної статті, виконаної відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри живопису та композиції НАОМА.

Останні дослідження та публікації свідчать, що осмислення сучасних проблем художньої освіти неможливе без звернення до історії мистецької педагогіки. Актуальність дослідження проблем історії формування і розвитку мистецької освіти першої третини ХХ ст. в Україні в загальнотеоретичному та вузькопрофільному аспектах підтверджується науковим інтересом до цих питань серед мистецтвознавців, істориків, педагогів (С.Волков, О.Голубець, С.Нікуленко, Т.Паньок, Л.Русакова, Л.Савицька, Л.Соколюк, Р.Шмагало та ін.). Безпосередньо історії становлення, етапам розвитку УАМ присвячено праці І.Врони, П.Говді, О.Кашуби-Вольвач, О.Ковальчука, М.Криволапова, О.Лагутенко, Л.Прибєги, А.Сидоренка, А.Чебикіна та ін. Однак, автори цих публікацій розглядають початковий період існування академії, зокрема, майстерні монументального живопису, становлення художньо-педагогічної системи в ній у межах своїх творчих завдань, досить фрагментарно.

Останнім часом помітне зацікавлення науковців проблемами формування вітчизняної школи монументального мистецтва ХХ ст. Цілком закономірно, що історіографія цієї теми переважно стосується особистості М.Бойчука як засновника і фундатора цієї школи, тоді як постатям інших педагогів-монументалістів академії – Л.Крамаренка, А.Тарана, М.Рокицького – значно менше приділено уваги мистецтвознавцями. Отже, необхідно здійснити аналіз їхнього педагогічного досвіду для отримання цілісної історичної картини підготовки фахівців монументальної спеціалізації впродовж перших двох десятиліть існування академії.

На сьогодні не існує узагальнюючої праці, в якій було б ґрунтовно досліджено історію спеціалізації «Монументальний живопис» та здійснено аналіз системи підготовки живописців-монументалістів. Виокремлені невіршені питання потребують висвітлення.

Надане дослідження ставить за мету проаналізувати вплив реформ, проведених упродовж 1920-х та першої половини 1930-х рр., на теоретичні й методологічні засади вищої художньої освіти в Україні. Ця широка проблема конкретизується на прикладі діяльності майстерні монументального мистецтва УАМ та ставить завдання охарактеризувати фахову підготовку художників-монументалістів в історичному та педагогічному аспектах. Відтворення цілісної картини історії монументальної майстерні зазначеного періоду неможливе без аналізу діяльності її педагогів, що відповідає постановці загальної проблематики статті.